

Metka Mencin

Simone de Beauvoir: Starost I. Stališča zunanosti.
Ljubljana: Opro – zavod za aplikativne študije, 2018.
322 strani (ISBN 978-961-94287-7-1), 29 EUR.

Starost je v francoskem izvirniku prvič izšla leta 1970, ko je avtorica Simone de Beauvoir imela 62 let in za seboj težko izkušnjo materine smrti, ki ji je posvetila delo *Une mort très douce* (izšlo 1964). Minevanje in približevanje smrti sta zaradi groze pred razpadanjem, zaradi neizbežnosti soočenja s tistim ne zmorem več pogosti temi njenih del. Simone de Beauvoir so očitali, da o starosti piše na neprijeten način, celo hladno in grobo, na kar je leta 1965 v intervjuju za *Paris Review* odgovorila, da se je vse življenje borila proti iluzijam, kakršna je ta, da so vsa življenjska obdobja »krasna, da so otroci nedolžni, da so vsi ravnokar poročeni srečni, da vsi stari uživajo mir. /.../ Jasno, v današnji Franciji morate govoriti, da je vse dobro, da je vse čudovito, tudi smrt« (v Gobeil 2015). Na način, ki ni prijeten ne za zatiralce ne za zatirane, je v svojem političnem delovanju in v svojih delih o neenakostih, izkoriščanju, represiji, svobodi in emancipaciji govorila in razpravljala vsaj od druge svetovne vojne dalje.

Kdor pozna njen *Drugi spol* (2013), torej 22 let starejše delo, ji *mu Starost* izzove asociacije nanj, še preden knjigo zares začne prebirati, tako da ne preseneča, da večina recenzij in analiz *Starosti* opozarja na analogije z *Drugim spolom* (prim. Deutscher 1999; Marso 2012, 2017). Tudi *Starost* je obsežno delo o drugosti in podobno kot *Drugi spol* v prvi knjigi kritično obdeluje biološka dejstva in »dejstva«, mite, družbene prakse in institucionalne pogoje, ki vzpostavljajo, vzdržujejo in opravičujejo marginalizacijo; v drugi, ki je v trenutku, ko to pišemo, že izdana v slovenskem prevodu, pa *doživete izkušnje* krivice, ki ustvarjajo začaran krog drugosti. A drugost starosti se vendarle razlikuje od drugosti ženskosti, bi lahko rekli, s S. de Beauvoir, že zato, ker gre za nezaželeno preobrazbo, ki jo doživi vsak_a, ki živi dovolj dolgo, da kviri sliko, da *mu_ji* poidejo moči ter postane breme in odveč. Pa vendar oziroma prav zato »v starih ljudeh, kakršni bomo postali, ne prepoznamo lastne usode. /.../ Nič ne bi smelo biti bolj pričakovano kot starost in nič ni bolj nezamisljivega« (Beauvoir 2018: 36). Tudi ta utajitev je razlog za zaroto molka in izgon starih, ki jo je S. de Beauvoir s *Starostjo* želela razbiti (33).

Kaj sploh je starost? Kdaj nastopi? Ko se znajdeš v zadnji starostni kategoriji, ki ti jo ponujajo ankete? Ali takrat, ko te, ko poveš, koliko si star_a, anketar_ka vljudno odslovi s »hvala«? Ko izgubiš delo in si za vsakega potencialnega zaposlovalca prestar_a? Ko ti v avtobusu prvič nekdo odstopi sedež? Ali ko pred vstopom v lokal oklevaš, ker presojaš starost njegovih obiskovalk_cev, in greš dalje, če ugotoviš, da so bistveno mlajše_i od tebe? Ko se upokojiš? Veliko je točk, ki označujejo prehod v starost, a ne pojavijo se vse hkrati. V starost drsiš, brez iniciacije, kot pravi Simone de Beauvoir. V prej omenjenem intervjuju je avtorica začetek starosti opisala kot »spremembo v bivanju, spremembo, ki se manifestira z izgubo velikega števila stvari«, ki smo jih imeli radi, čeprav nam zanje mogoče niti ni žal.

V prvem poglavju *Starosti* S. de Beauvoir brez olepševanj razpravlja o neizbežnih bioloških procesih kongnitivnega in telesnega pešanja, pa tudi o zagatah medicine oz. njene veje geriatrije in gerontologije, ki sta nujni za razumevanje procesov in posledic staranja, a ne zadostni. Človek se namreč »stara in peša vedno znotraj dane družbe«; kako se bomo starali, je odvisno od ekonomskih dejavnikov znotraj socialnih, političnih in ideoloških nadgradenj (2018: 66), »zato o naravni starosti ni smiselno govoriti« (69). »Od nekdanj, tako kot zdaj, razredni boj določa, kako bo posameznika zgrabila starost /.../ (42). Podobe starih se v človeških družbah gibljejo od idealizirane, »ki je siva in čistiljiva modrost, bogate izkušnje, lebdenje visoko nad običajnimi razmerami človeštva«, do podobe norega senilnega starca, »ki je v posmeh otrokom« (35). Vse to avtorica analizira v naslednjih poglavjih.

V tem zapisu je težko zajeti vso raznolikost in protislovnost podob starih ter stališč do njih, ki jih S. de Beauvoir odkriva v svojem raziskovanju prvobitnih skupnosti, stare Kitajske, judaizma, antičnih družb, zgodnjega krščanstva, srednjega veka in renesanse, kapitalističnih družb do šestdesetih let 20. stoletja. Podobno kot v *Drugem spolu* se lahko samo čudimo, kako ji je uspelo zbrati in primerjati ogromno količino raznovrstnih podatkov iz tako različnih virov, kot so znanstvene raziskave, miti, verska besedila, literarna dela, pričevanja in lastna opažanja. V analizi prvobitnih skupnosti¹ ugotavlja, da je odnos do starih praviloma ambivalenten (star človek kot nujen, a nevaren; vreden spoštovanja in hkrati strah vzbujajoč); da je njihova usoda precej odvisna od njihovih sposobnosti in pridobljenega bogastva; da je njihov položaj v bogatejših družbah praviloma ugodnejši kot v revnejših in med stalno naseljenimi ljudstvi praviloma boljši kot med nomadskimi – praviloma, saj niti to ne velja za vsa ljudstva (2018: 109). Zanesljivejša zaščita starih pred žrtvovanjem, pravi, je tista, »ki jo staršem zagotavlja ljubezen otrok« (110). Kakorkoli že, usodo starih določa skupnost, skladno s svojimi interesi, zmožnostmi, vrednotami, in stari se morajo temu podrediti »tudi takrat, ko se jim zdi, da so najmočnejši« (115). To pravzaprav velja tudi za t. i. zgodovinske družbe. Ko je vladajoči razred želel ohraniti status quo, je podelil moč starim (245), ki je bila včasih dejanska (to velja predvsem za taoistično Kitajsko), včasih pa je imela vlogo, kot jo imajo imaginarna števila v računskih operacijah; bogati stari so praviloma imeli vsaj ugled, če že ne nujno moči, a četudi so družbene norme nalagale spoštovanje starosti, je bil odnos do njih pogosto nestrpen. Ob tem avtorica opozarja, da se raznolikost podob in stališč nanaša predvsem na stare iz privilegiranih razredov, saj govorijo le oni in pogosto tudi le o sebi. Ravnodušnosti do starih ni bilo treba opravičevati, vse dokler ni njihovo število v 19. stoletju začelo občutno naraščati – razvrednotenje je takrat dobilo nove podobe in prakse. Na primer v institucionalizaciji revnih starih, ki jo S. de Beauvoir analizira v zadnjem poglavju: ravnodušnost, zapuščенost, nadzor.

Stari sodijo v tisto skupino ljudi v tiski, ki jih je potrošniška družba mirne vesti izrinila, avtorica v Uvodu (33-34) povzema Marcuseja. Danes, ko na zahodu delež populacije nad petinšestdeset let (v Sloveniji je to starost, ko te uvrstijo v kategorijo starostnikov) hitro

1. Sama bralce opozarja na previdnost, ker so nekatere njene informacije »precej stare in včasih pomanjkljive in nezanesljive« (2018: 74).

naraščča, se o starosti res govori več kot pred petdesetimi leti, zaradi svoje številčnosti ima ta populacija vsaj potencialno večjo politično moč kot v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, ko je S. de Beauvoir pisala svojo dolgo razpravo o starosti. A nelagodje, ki ga vzbujajo starost in govori o njej, ni zato nič manj globoko in ambivalentnost nič manj izrazita. Prej nasprotno. S. de Beauvoir je knjigo napisala deset let pred nastopom krize francoske države blaginje, torej v obdobju, ko se vrednost človeka še ni tako prostodušno kot danes merila s stopnjo produktivnosti, učinkovitosti, tekmovalnosti, neodvisnosti. Danes te norme pogosto nekritično prevzemajo tudi raziskovalci_ke pogojev življenja starejših, ki poudarjajo vlogo »aktivacije« starih ljudi. V razmerah, ko države stroške »človeških virov« znižujejo tudi z odlaganjem upokojevanja, lahko celo dobronameren poziv k aktivaciji razumemo kot poziv k zniževanju bremen, ki jih »družbi« nalaga starost. Kot opozarja K. Woodward (2016), ki je sicer kritična do *Starosti*, bi S. de Beauvoir danes, torej v kontekstu neoliberalne nacionalne države in globalnega kapitala, verjetno svojo marksistično analizo še razširila in poudarila naslednje protislovje: kapitalizem zavrača stare kot neproduktivne, hkrati pa se zanaša na populacijo, ki ustvarja prihranke, dostopne za investiranje, potem ko ta populacija ostari, pa postane široka tržna niša za vse mogoče, predvsem za zdravljenje in zdravlila.

Simone de Beauvoir očitajo, da v *Starosti* ni upoštevala vseh osi podrejanja, da je preveč posploševala (prim. Woodward 2016); predvsem feministične avtorice ji oporekajo, da razlik med moškimi in ženskami ni dovolj izpostavila; spet drugi ji oporekajo, da »nedisciplinirano« prestopa iz ene znanstvene discipline v drugo, ne da bi jih dovolj dobro poznala – skratka, očitajo ji nekritični eklekticism (več o tem v Katz 2016). A kot pravi Katz (2016), je *Starost* zaradi svojega perifernega in radikalnega statusa nekakšna simbolna vstopna točka, od koder je mogoče z obrobja videti center in tako razumeti celotno sliko.

Viri in literatura

- De Beauvoir, Simone (2013): *Drugi spol: Dejstva in miti; Doživeta izkušnja*. Ljubljana: Krt.
- De Beauvoir, Simone (2018): *Starost I. Stališča zunanosti*. Ljubljana: Opro, Zavod za aplikativne študije.
- Gobeil, Madeleine (2015): Simone de Beauvoir: O egzistenciji i bivstovanju, prevari, starosti i Sartreu. Dostopno prek <http://strane.ba/simone-de-beauvoir-o-egzistenciji-i-bivstovanju-prevari-starosti-i-sartreu/> (7. 1. 2020).
- Katz, Stephen (2016): Simone de Beauvoir's *The Coming of Age: The Humanities and Gerontology's Diagram of Science*. Age Culture Humanities. Dostopno prek <https://ageculturehumanities.org/WP/simone-de-beauvoirs-the-coming-of-age-the-humanities-and-gerontologys-diagram-of-science/> (14. 1. 2020).
- Marso, Lori (2017): *Politics with Beauvoir: Freedom in the Encounter*. Duke University Press.
- Marso, Lori J. (2012): *Thinking Politically with Simone de Beauvoir in The Second Sex. Theory & Event*, 15 (2). Dostopno prek <https://muse.jhu.edu/article/478359> (11. 1. 2020).
- Woodward, Kathleen (2016): *Rereading Simone de Beauvoir's The Coming of Age*. Age Culture Humanities. Dostopno prek <https://ageculturehumanities.org/WP/rereading-simone-de-beauvoirs-the-coming-of-age/> (11. 1. 2020).